

LA XEMENEIA ALMIRALL DE TERRASSA, NOVES APORTACIONS.

Rosa M. Masana Ribas

Recepció i acceptació: gener del 2019

*Jo voldria demostrar que l'heroi Currito,
aquest títol es va guanyar,
donant la seva vida per una noia salvar.
Elvira Ros Ricart¹*

Resum: L'any 1999, en aquesta mateixa col·lecció, vàrem publicar un article que donava informació sobre les característiques tècniques de la xemeneia de la Bòbila Almirall i dels seus constructors².

Ara, i després de diversos anys, volem tornar a parlar d'aquesta peculiar estructura arquitectònica terrassenca, ja que un equip de tècnics amb drons, format per José A. Ventero i Lluís Borrego, que es presenten amb el logotip DronSkyView(DSV), van filmar la xemeneia Almirall fent sobrevolar la càmera a una altura de 60 metres per sobre la corona de la xemeneia. Molt satisfets pel resultat del seu treball i sabent que jo era la germana del contractista d'obres, van voler obsequiar-me amb una còpia de l'esmentada filmació, que actualment també podem veure a internet³.

Impactada per les imatges que mostraven l'estructura des d'una altra perspectiva, desconeguda fins a aquell moment, va ser un motiu per tornar a parlar-ne i explicar alguna cosa dels fets succeïts al llarg dels anys.

Paraules clau: La Xemeneia de la Bòbila Almirall de Terrassa, imatges i filmació amb dron, factors tècnics, consideracions socials.

Abstract: In 1999, in this same collection, we published an article on the technical characteristics of the Bòbila Almirall chimney tower and its builders. Now, several years later, we want to talk again about this peculiar architectural structure from Terrassa after a team of drone technicians, formed by José A. Ventero and Lluís Borrego and represented with the DronSkyView logo (DSV), filmed the Almirall tower flying a camera 60 meters above the crown of the chimney. As they felt greatly pleased with the result of this work and knowing that I am the sister of the contractor, they wanted to provide me with a copy of the aforementioned filming, which can also be seen online at the moment. The fascination caused by the images that showed another perspective of the structure, never seen before, revived the topic and lead to another recount of the events that happened over the years.

Keywords: Bòbila Almirall chimney tower in Terrassa, drone imaging and filming, technical factors, social considerations.

L'equip (DSV), a més de la filmació de la xemeneia, ens ha cedit la fotografia d'una vista general de la Bòbila Almirall quan suposadament l'activitat fabril estava en ple apogeu, i ens permet observar l'extensa superfície de terreny que ocupava l'empresa. També, encara que molt petita, podem veure al centre de la nau i tocant a la Gran Via –actual avinguda Àngel Sallent–, la porta d'entrada principal de l'empresa, que feia xamfrà amb els carrers Antoninus Pius i per la part del darrere amb el carrer Núria.

Vista aèria de la xemeneia on es poden veure les formes geomètriques del disseny de la plaça (imatge cedida per DSV)

Jaume Almirall, fill de Francesc Almirall, fundador de l'empresa l'any 1910, va explicar-nos que quan la bòbila va deixar de funcionar, el recinte va ser dividit en dues parts. Una d'elles ens la vàrem quedar nosaltres i una altra va passar a ser propietat de l'Ajuntament.

La part que va passar a ser del municipi, es va utilitzar per fer-hi una plaça pública, el centre cívic Maria Aurèlia Campmany i un supermercat.

Per recordar els antecedents, cal esmentar que la xemeneia Almirall va ser construïda pel mestre d'obres Marià Masana, els paletes Lucas Pérez i José Fauquet i els manobres Paulino Carbajal i Francisco Gálvez, tots en equip per aconseguir configurar una xemeneia de forma tron cònica de 63 metres d'altura i proveïda de la singular

Vista general del complex fabril de la Bòbila Almirall (imatge cedida per José A. Ventero).

Entrada principal de la Bòbila, i a la dreta l'edifici de les oficines (imatge Rosa M. Masana, 1989)

escala de cargol exterior de 207 esglaons. Pujant fins a una plataforma superior es pot observar la ciutat en un radi de 180 graus, més el massís de Sant Llorenç i la muntanya de Montserrat. L'obra es va donar per finalitzada el mes de juliol de l'any 1956.

L'atípic figura de la xemeneia Almirall ens va permetre poder-la inscriure l'any 1991 a la secció d'arquitectura del Llibre de Rècords Guinness Mundial, pel fet meritori de posseir una escala en espiral collada al seu fust. Va ser considerada la més alta del món amb escala de cargol⁴.

El Llibre dels Rècords esmenta que l'obra havia estat finalitzada per dos operaris, però en realitat van ser cinc les persones que la van acabar, d'altra manera no hauria estat possible fer-ho, en especial per col·locar l'estructura del parallamps. Quan l'obra va finalitzar, i per celebrar l'èxit de la construcció i la sort que ningú n'hagués sortit lesionat, els cinc treballadors, un germà del contractista Francesc Masana i alguna persona més van pujar a la plataforma per fer-hi un esmorzar. Possiblement també van poder comprovar la solidesa de la plataforma.

Pedestal octogonal i Rosa M. Masana (Imatge Simon Fiestas).

Inicialment la xemeneia estava assentada sobre una base o pedestal d'estructura octogonal que per la cara oest estava recolzada a una part de la bòbila que possiblement, segons les obertures de ventilació, havia de ser un assecador de totxos. Per això, quan aquest element va ser retirat van haver de reconstruir la base.

Nous detalls de la part distal o corona

Les imatges aèries que ens han mostrat (DSV) ens permeten veure amb més detall la part distal o corona de la xemeneia que comprèn des del darrer esglaó de l'escala de cargol, o sigui el que fa 217, fins a l'argolla on està assentat el trípod de pedra artificial que sosté el parallamps.

També observem que el darrer esglaó té més amplada que els altres, per tal d'afavorir el canvi de sentit de l'ascensió, ja que des d'aquí l'ascens es fa utilitzant les escales metàl·liques, dites de gat o de pou, que estan collades al fust de la xemeneia i que permeten arribar fins a la sortida de fums. Fins i tot un d'aquests elements passa per sobre de la penúltima argolla de pedra artificial, fet que també ens mostra la solidesa d'aquesta anella.

El fet que les escales arribessin fins a la boca de la xemeneia era degut al fet bastant freqüent de patir desperfectes en aquesta zona, en especial ocasionats pels productes corrosius derivats de la combustió del carbó, que tenen força tendència a incrustar-se a la boca de sortida de fums, i també a la dissociació tèrmica existent entre l'interior i exterior en aquesta zona de la xemeneia. Cal tenir en compte que la bòbila estava prevista per cremar 10.000 quilos de carbó diaris.

Els constructors, per tant, havien de preveure la possibilitat que en un futur poguessin aparèixer patologies generades pels efectes de la combustió i una manera fàcil

d'accedir-hi hagués estat mitjançant l'escala. Per això pensem que les escales van ser concebudes per una qüestió pràctica més que no pas estètica, encara que tant l'empresari com el contractista tenien tendència a decantar-se per la grandiositat –de Francesc Almirall perquè ho havia sentit explicar i pel meu germà perquè li coneixia els fets–.

De la zona distal destaquen els tres collarets o argolles de reforç, dels quals es va desprendre un fragment que va haver de ser reconstruït en una de les restauracions. El primer collaret comptant des de baix compleix la funció de donar suport a les dotze cartel·les tangencials, que recorden a un paraigua obert i posat al revés, on hi ha assentada la plataforma circular superior.

La rotació de les escales i restauracions

L'escala en espiral s'inicia sobre el pedestal de la base i puja fins a l'entrada a la plataforma superior. Veiem que presenta un gir levogir, o sigui de dreta a esquerra, que per trobar una similitud veiem que és el mateix sentit en què rota la Terra sobre el seu eix. Desconeixem si aquest tipus de gir tenia alguna funció pràctica o senzillament era una preferència a favor de la rotació levogira en lloc de dextrogira. Qui sap si Marià Masana, durant els seus estudis teòrics i de pràctiques constructives a l'Escola Industrial de Terrassa amb l'assignatura de dibuix tècnic, li havia donat alguna idea.

La primera restauració de la xemeneia es va fer per reconstruir el pedestal i altres parts que s'havien de reforçar, obres que van ser dirigides per l'arquitecte Robert Brufau Niubó, juntament amb F. Bacardit, R. Llonch, A. Figuerola i M. Batlle, durant els anys 1991 al 1994⁵. Aquests arquitectes van presentar a l'Ajuntament un estudi tècnic detallat on esmentaven les reformes que consideraven que s'havien de dur a terme. El projecte portava per títol *Consolidació estructural de la xemeneia de*

Sector de la corona de la xemeneia (Imatge cedida per (DSV))

la *Bòbila Almirall. Terrassa, 1994*⁶. Hi feien constar que la tasca més prioritària era consolidar la base o pedestal, ja que per tal d'anivellar la placa s'havia hagut de retirar l'estructura on es recolzava un sector de la xemeneia.

El resultat aconseguït després de revestir el pedestal inicial que hem vist que tenia forma octogonal va ser el d'observar una forma suggeridora d'una faldilla acampada, disseny que per a alguns ciutadans va ser força lloat, fins i tot es deia que era com una petita joia arquitectònica.

L'any 1994 va ser quan es va construir la plaça que rep el nom de l'Assemblea de Catalunya i circumda la xemeneia, a més equipa el barri d'un espai verd per a ús i lleure dels ciutadans de la Maurina. El *Diari de Terrassa* se'n va fer ressò⁷. Vista ara la plaça des de dalt –imatge núm. 1–, ens han semblat curioses les figures geomètriques que configuren la plaça, en especial el sector del jardí.

Després d'aquesta primera restauració, l'Ajuntament va permetre l'ascens a la xemeneia fins a la plataforma superior. Mercè Boladeras, en el seu article *Tocar casi el cielo*⁸, explicava que l'any 1996 un grup de 34 egarencs havien pujat a la xemeneia com una de les activitats incloses en el programa de rutes turístiques realitzades durant els mesos de maig a juliol. Per garantir la seguretat de l'ascens, Jaume Segura i altres membres del Centre Excursionista de Terrassa (CET) van guiar els assistents.

L'oxidació d'un dels components d'acer de l'argolla o cornisa de la part de sota de la plataforma va provocar el despenjament d'un fragment, motiu pel qual l'any 2012 va ser novament restaurada i al mateix temps es van incorporar plaques metàl·liques de reforç per sota de cada esgló⁹. Aquest treball el va realitzar l'empresa Inditex per un pressupost de 58.000 euros i, com veiem a la imatge, les escales van adquirir una nova estètica.

Pujar al punt més alt de la ciutat mitjançant una edificació vertical de pocs metres de diàmetre de base, i que a la vegada presenta un moviment oscil·lant o de flexo bandeig, pot ser motiu de gran aventura per a algunes persones, en especial pel risc i esforç que requereix pujar-hi i l'adrenalina que es pot alliberar durant l'ascens, i en especial el descens.

Imatge que mostra el reforç de les escales (cedida per Inditex)

Priomera

Segona

Però en la mesura que aquesta pràctica s'hagués anat produint, segur que no hauria estat beneficiós per la xemeneia.

Algunes consideracions socials

L'any 1999, amb motiu de la Festa Major del barri de la Maurina, l'Ajuntament va retre homenatge als constructors responsables de la xemeneia. Malauradament, dels cinc membres que formaven part de l'equip, només va poder-hi ser present José Fauquet, perquè Lucas Pérez era en aquell moment a Almeria, la seva ciutat natal, i els altres constructors ja ens havien deixat. Per aquest motiu vàrem ser els familiars els que donàvem testimoni d'ells i, a la vegada, l'Ajuntament ens ofería un obsequi commemoratiu que consistia en una escultura de la xemeneia i un llibre que tractava sobre el patrimoni industrial de la ciutat. Podem veure les persones que van assistir a l'acte en representació dels constructors a la fotografia següent i també podem consultar la notícia de l'acte a la premsa¹⁰.

D'esquerra a dreta Montserrat Carbajal, José Fauquet, Josep Almirall, Rosa M. Masana, Júlia Pérez, Antònia Gálvez i la regidora de Sanitat i presidenta del Districte IV, Noemí Barja. (imatge M.C. Cabo)

La xemeneia Almirall enceta l'estudi de les xemeneies de la ciutat

El fet que la xemeneia Almirall obtingués un reconeixement mundial va aconseguir motivar que altres persones parlessin també de les altres xemeneies de la ciutat que estan incloses en el patrimoni industrial i són testimoni del nostre passat de producció tèxtil.

Durant el curs 1993-94, un grup d'alumnes de l'Institut Politècnic de Terrassa, tutelats pels professors Anastasi Pérez, Rosa González, Gemma Cardellach i Begoña Mundó, es van implicar a crear una fitxa tècnica de les 25 xemeneies industrials incloses al patrimoni industrial de la ciutat¹¹.

Durant els dies 8 i 9 de maig de l'any 1997, al Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (mNACTEC) es van celebrar unes jornades sobre xemeneies industrials que van tractar els temes que presentem:

Historia i evolució de les construccions de xemeneies, desenvolupat per Carles Pereira, Ramon Gumà, Domingo Carreras, Anàstasi Pérez i Manuel Delgado.

Catalogació de les xemeneies. Inventari, presentat per José M. López, José A. Carmona, Rosa M. Masana i Josep Bonastre.

Les xemeneies com a mostres d'art i d'imatge, presentat per Lluís Badosa, Paul Boswell, Jordi Cañameres, Anàstasi Pérez, Carles Pereira, Rosa Gonzalez i Luís Meya¹².

En finalitzar les jornades va ser presentada l'Associació d'Amics de les Xemeneies, que s'acabava de constituir i coordinava Carlos Pereira¹³. Aquestes conferències, juntament amb altres aportacions de diferents àmbits, van donar popularitat a aquestes estructures. Un exemple el podem trobar amb el fet que Margarita Rivière comentava que una xemeneia era com un avi amb qui parlar¹⁴.

Durant la dècada de l'any 2000 diversos mitjans de comunicació van ressaltar la importància del fet que la ciutat hagués sabut salvaguardar diversos elements del patrimoni industrial, incloses les xemeneies, que són a la vegada penyores evocatives d'aquell temps que s'anava a toc de pito en el moment d'entrar i sortir de les fàbriques i sota d'aquell persistent cel emboirat de fum.

També han estat diversos els artistes terrassencs que, moguts per la seva pròpia inspiració, han volgut representar artísticament la xemeneia, entre d'altres recordem: Teresa Jordà, Antonio Fernández, Ramon Suau, Luís Jove i la pastisseria Progrés. Durant un temps a internet s'hi podia trobar un vídeo amb el treball d'aquests artistes.

Una altra de les iniciatives portades a terme va ser l'organització d'itineraris per visitar o recórrer les diverses xemeneies de la ciutat complementada amb la visita a altres edificis d'interès arquitectònic industrial.

El mes de juliol de l'any 2006 la xemeneia Almirall va complir el seu cinquantè aniversari, motiu pel qual vaig preparar un bloc amb diversos documents que són consultables a l'AHCVOC, una referència que es pot veure a notes, número 5.

El diari *El País*, l'any 2016, a la secció "*El viajero*", comunicava que els subscriptors havien fet una votació per valorar un conjunt d'imatges d'edificis que disposaven d'escales

singulars. El resultat va ser que les segones escales considerades més boniques del món eren les de la xemeneia de la Bòbila Almirall de Terrassa¹⁵. De fet, la imatge que va facilitar que la xemeneia Almirall sortís més votada era d'Antoni Arch, un expert fotògraf italià que aconseguí captar una perspectiva immillorable, que en va ressaltar la bellesa. Podem veure la imatge a l'adreça que hi ha a la referència de la nota núm. 14.

Equidistàncies entre la xemeneia i les dues muntanyes del nord

Per acabar, volem comentar que quan l'equip DronSkyView ens va oferir les imatges i la filmació de la xemeneia, se'ls reconeixia la seva satisfacció i entusiasme per haver aconseguit realitzar aquest treball. També van comentar que la vista era molt maca perquè, a més, amb el dron, es podien observar simultàniament la xemeneia i les muntanyes de Sant Llorenç i de Montserrat. Aquest comentari em va motivar per saber la distància que hi havia entre la xemeneia i aquestes dues muntanyes. Ajudada per en Jordi, un bon amic, hem pogut obtenir les dades següents pel que fa a posició i distància.

Segons el sistema geodèsic mundial de l'any 1984 (sigles en anglès WGS84), la xemeneia Almirall està ubicada a les coordenades següents: 41° 33' 27.62" N i 1° 59' 58.26" E, 41,557673, 1,999517 amb UTM31T4165714601150, Antípoda – 41557673, - 178,000483. Des del seu punt d'assentament i en línia recta fins al cim de Sant Llorenç del Munt la distància és de 9,4 km i des d'aquest mateix punt de la xemeneia fins al monestir de Montserrat la distància és de 14,13 km. Entre Sant Llorenç i Montserrat també en línia recta hi ha 16,03 km.

Agraïments: Volem agrair a l'equip DSV per oferir-nos les imatges de la xemeneia perquè a més de gaudir-ne han estat motiu perquè novament expliquéssim alguna cosa d'aquesta estructura emblemàtica que atorga personalitat a la nostra ciutat.

Equidistàncies entre la xemeneia Almirall, Sant Llorenç i Montserrat (Imatge Jordi)

Notes

1. Ros, Elvira. "Cinquanta anys d'existència de la xemeneia de la Bòbila de l'Almirall, juliol de 1956-2006". Fragment poètic en record de Francisco Gálvez, "Currito". Es pot consultar a: "Un heroico albañil de la chimenea Almirall de Terrassa" a: <http://www.rosammasana.com/?p=883>. I la poesia completa està dipositada a l'Arxiu Històric Comarcal del Vallès Occidental (AHCVOC)
  2. Masana Ribas, Rosa M. "Els constructors de la xemeneia Almirall. Algunes consideracions tècniques". *Terme*, 14 (novembre 1999). Article consultable també a:
<https://www.raco.cat/index.php/Terme/article/view/40696/122145>
  3. Vídeo de la xemeneia de la Bòbila Almirall. https://youtu.be/ZO_90cpY4aM
  4. "La xemeneia de la Bòbila Almirall". *Libro Guinness de los Récords Mundiales*. Madrid: Ed. Jordan, 1990, pag. 124. Certificat i diploma lliurat el 18 setembre de 1990 i preservat per Rosa M. Masana.
  5. Les obres de restauració dutes a terme per l'equip de R. Brufau són consultables a internet http://arquitectes.coac.net/robertbrufau/docs/ppa_cat.pdf
  6. Hi ha una còpia del projecte a l'Arxiu Històric Comarcal del Vallès Occidental, a Rosa M. Masana. 50è aniversari de la xemeneia de la Bòbila Almirall de Terrassa, 1956-2006.
  7. "Aprobada la construcció de una plaza en la chimenea Almirall". *Diario de Terrassa*, 30-12-1994. El cost de l'obra va ser de 68 milions de pessetes.
  8. Mercè Boladeras. "Tocar casi el cielo". *Visquem Terrassa*, 21-5-1996.
  9. "L'Ajuntament repara la xemeneia de la Bòbila Almirall". *Visquem Terrassa*, 149, abril del 2012.
  10. Jordi Torrens. "Terrassa ret homenatge a sis dels impulsors de la xemeneia Almirall". *El Calaix*, 7-6-1999.
  11. Cristina Moragas. "El Politécnico prepara un estudio sobre las chimeneas de Terrassa". *Diario de Terrassa*, 21-5-1993.
  12. "Unas jornadas analizan aspectos de las chimeneas industriales". *Diari de Terrassa*, 8-5-1997
  13. Mercè Boladeras. "Nueva entidad para defender las chimeneas Industriales". *Diari de Terrassa*, 9-5-1977
  14. Margarita Rivière. "Una chimenea es como un abuelo con quien hablar". *La Vanguardia*, 30-7-1997.
  15. "Las escaleras más bonitas del mundo". *El País*, 10-5-2016, https://elviajero.elpais.com/elviajero/2016/05/09/album/1462792930_185580.html#foto_gal_1
- També a: Rosa M. Masana . <http://www.rosammasana.com/?p=5162> i a: "La escalera de la Bòbila Almirall, la segunda más bella del mundo". *Diari de Terrassa*, 31-8-2016.